

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 16/2004 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2003

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 15 päivänä huhtikuuta 2004 lähettäessään hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 2003 (K 1/2004 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan samalla määrännyt, että hallintovaliokunnan on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylijohtaja Cay Sevón, aluekehitysjohtaja Tiina Tikka, kehittämisspäälikkö Teemu Eriksson, komentaja Kari Wahlström, hallitusneuvos Riitta Koponen, lainsäädäntöneuvos Mika Kättö ja ylitarkastaja Tarja Mankkinen, sisäasiainministeriö

- ulosottojohtaja Timo Heikkinen, neuvotteleva virkamies Helinä Lehtinen ja erityisasiantuntija Janne Aer, oikeusministeriö
- neuvotteleva virkamies Seppo Kurkinen ja neuvotteleva virkamies Sinikka Wuolijoki, valtiovarainministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Tuula Lybeck, opetusministeriö
- erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö
- suunnittelupäällikkö Reijo Vuorento, Suomen Kuntaliitto
- neuvottelupäällikkö Markku Nieminen, Julkisan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry
- työvaliokunnan jäsen Mika Oranen, Palkansaajajärjestö Pardia ry
- talous- ja sosiaalipoliittinen sihteeri Ilkka Alava, Valtion yhteisjärjestö VTY ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Valiokunta on tässä lausunnossaan päättänyt otamaan kantaa lyhyesti vain joihinkin toimialaansa koskeviin kysymyksiin lähinnä sen johdosta, että monet tärkeät toimintakertomuksesta ilmenevät asiat ovat olleet aiemmin tavalla tai toisella valiokunnassa esillä tai kysymykset ovat tulossa lähitulevaisuudessa valiokunnan pohdit-

taviksi eikä tarvetta tässä yhteydessä ole lausua näistä seikoista erikseen (esimerkiksi ulkomalaisasiat, sisäisen turvallisuuden kehittäminen ja kuntatalous).

Valtion henkilöstöpolitiikka

Valtion budjettitaloudessa työskentelevien määrä oli vuoden 2003 lopussa 124 200 henkilöä eli runsas 5,5 prosenttia työllisestä työvoimasta. Suuri osa valtion työtehtävistä edellyttää kor-

keaa koulutustasoa. Henkilöstöstä 92 prosentilla onkin ammatillinen tutkinto, kun se muulla työllisellä työvoimalla on 77 prosentilla. Korkeakoulututkinto on 39 prosentilla valtion henkilöstöstä. Muussa työvoimassa korkeakoulututkinnon suorittaneita on 15 prosenttia.

Jotta valtio kykenee — huomattavan osan nykyisestä henkilöstöstä siirtyessä lähitulevaisuudessa eläkkeelle — saamaan palvelukseensa koulutettua työvoimaa, tarvitaan tehtyjen henkilöstöpoliittisten linjausten toimeenpanemiseksi konkreettisia toimenpiteitä, joilla valtiosta tehdään entistä parempi ja kilpailukykyisempi työnantaja.

Vuoden 2003 lopussa uusien palkkausjärjestelmien piirissä on ollut noin 37 prosenttia valtion henkilöstöstä. Valiokunta toteaa, että palkkakilpailukyvyyn saavuttaminen edellyttää muun ohella, että virastojen käytettävissä ovat asianmukaiset toimintamenomäärärahat uusiin palkkausjärjestelmiin siirtymiseksi. Erityisesti korkeista asumiskustannuksista johtuen tarvitaan erityisiä toimenpiteitä, jotta julkiselle sektorille kyetään vastaisuudessa myös pääkaupunkiseudulle rekrytoimaan koulutettu ja osaava henkilöstö.

Määräaikaisessa palvelussuhteessa oli vuoden 2003 lopussa 24,5 prosenttia valtion henkilöstöstä. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtioneuvoston henkilöstöpolitiikan linjasta (30.8.2001) todetaan muun muassa: "Pysyväisluonteisissa tehtävissä käytetään toistaiseksi voimassa olevia palvelussuhteita." Valtiovarainministeriö onkin lähettänyt kertomusvuonna (14.10.2003) ministeriöille ja virastoille kirjeen määräaikaisten palvelussuhteiden käytön vähentämiseksi. Kuluven vuoden keväällä valtiovarainministeriö on saadun selvityksen mukaan tiedustellut virastoilta niissä tehtyjä vakinaistamistoimenpiteitä. Tämän tiedustelun tulokset eivät ole vielä käytettävissä. Joka tapauksessa valiokunta korostaa sitä seikkaa, että pysyväisluonteisissa tehtävissä käytetään vakinaisia palvelussuhteita. Samalla valiokunta uudistaa lausunnossaan HaVL 4/2003 vp ilmaisemansa kannan, että virastoissa tulee käsitellä yhteistyössä

henkilöstön edustajien kanssa palvelussuhteiden määräaikaisuuden perusteet ja että perusteettomat määräaikaiset tehtävät tulee vakinaistaa turvaamalla niiden rahoitus talousarviossa.

Kehittämistoimenpiteet hallinnossa

Lakia valtion talousarviosta (423/1998) on muutettu vuoden 2004 alusta (1216/2003) muun muassa tulositytyksen ja tilivelvollisuuden terävöittämiseksi (HE 56/2003 vp). Säädettyjen tavoitteiden toteuttaminen on käynnistynyt valtiovarainministeriön johdolla ministeriöiden, Valtiokonttorin ja Valtiontalouden tarkastusviraston yhteisenä hankkeena. Parempi tulositytyksen ja tilivelvollisuus edellyttävät käytännössä muun muassa valtion tilinpäätösraportoinnin uudistamista sekä tilivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvien menettelyjen samoin kuin laskentatoimen ja johtamisen kehittämistä.

Uudistetussa valtion talousarviolaisissa ja -asetuksissa tulokellisuuden peruskriteerit on määritelty uudelleen. Tulositytyksessä ja raportoinnissa on erotettu selkeästi laaja-alainen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja toiminnallinen tulokellisuus, johon viraston tai laitoksen johtamisella voidaan välittömästi vaikuttaa.

Sähköisten asiointipalvelujen lukumäärä on kasvanut merkittävästi vuonna 2003. Valtiovarainministeriön vuosittain toteuttaman kyselyn mukaan viime vuonna valtion virastojen tarjoamien sähköisten palvelujen määrä on kasvanut 259:stä vuodessa 339:ään. Samoin sähköisten palvelujen kehittämishankkeiden määrä on kaksinkertaistunut runsaasta 100:sta yli 200:aan. Viime vuonna käyttöön otettuja uusia palveluja ovat muun muassa sähköinen rikosilmoitus, Viestintäviraston verkkotunnusten varausjärjestelmä ja työministeriön Paikkavahti.

Tuottavuuden toimenpideohjelma on käynnistetty kertomusvuonna kuuden hankkeen kokonaisuutena, jossa on mukana sekä toimiala- ja hallinnonalakohtaisia tuottavuusohjelmia, menetelmäsuuntautuneita mittaus- ja todentamishankkeita että tuottavuuden ohjaamisen ja johtamisen kehittämishankkeita.

Kihlakuntauudistus

Eduskunta on hyväksynyt vuoden 2000 valtiopäivillä hallintovaliokunnan mietinnön (HaVM 6/2000 vp) pohjalta lausuman, jossa edellytetään hallituksen seuraavan tarkkaan kihlakuntauudistuksen toimeenpanon edistymistä sekä antavan vuoden 2005 loppuun mennessä uuden selonteon, jossa otetaan huomioon lausumasta ilmenevät eri seikat.

Edellä mainittuun lausumaan perustuva selonteko on tarkoituksenmukaista sisällyttää ensi vuonna eduskunnalle annettavaan laaja-alaiseen koko hallintoa koskevaan selontekoon.

Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota ainoastaan siihen epätydyttävään asiaintilaan, että osassa kihlakuntahallinnon toimialoja (syyttäjäntoimi ja ulosotto) on kiirehditty tekemään hallinnollisia ja toiminnallisia sektorikohtaisia ratkaisuja, jotka ovat ongelmallisia eduskunnan hyväksymän lausuman näkökulmasta. Erikseen on syytä mainita, että koordinoivaa ja kokonaisvaltaista tarkastelua eri tehtävien hoitamisesta kihlakunnittain ei ole valiokunnan käsityksen mukaan tehty edellä mainittuja toimenpiteitä suoritettaessa. Vaikuttaa myöskin siltä, että tahtotila yhtenäisemmän toiminta- ja hallintokulttuurin aikaansaamiseksi ei ole ollut vielä riittävä.

Alkoholihaitoista poliisitoimen näkökulmasta

Hallituksen kertomuksesta ilmenee, että poliisin tehtävämäärissä ja poliisin tietoon tulleiden rikosten määrissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia vuonna 2003 edellisiin vuosiin verrattuna. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että väkivaltarikokset ovat vuoden 2004 tammi—huhtikuun aikana lisääntyneet selvästi verrattuna edelliseen vuoteen. Henkirikoksia ja niiden yrityksiä oli vuonna 2003 yhteensä 64 kappaletta kyseisenä ajanjaksona. Vuonna 2004 vastaava luku on 116. Kuluvan vuoden toukuun puoleenväliin mennessä on tehty 57 murhaa tai tappoa. Törkeissä pahoinpitelyissä lisäystä on noin 17 prosenttia ja tavallisissa pahoinpitelyissä noin 15 prosenttia. Väkivaltarikoksissa alkoholi on mukana noin 75 prosentissa tapauksia.

Rattijuopumusrikoksissa kasvu on ollut myös selvä. Esimerkiksi vappuna 2004 jäi kiinni 338 rattijuoppoa, mikä on 99 tapausta enemmän kuin edellisenä vuonna. Rattijuopumusrikoksissa tasaista kasvua on ollut jo vuoden 2003 viimeiseltä kolmannekselta alkaen. Poliisi on myös panostanut vuonna 2004 rattijuoppovalvontaan aikaisempaa enemmän. Ennakkotietojen mukaan vuoden 2004 ensimmäisen vuosikolmanneksen aikana kuolemaan johtaneissa liikenneonnettomuuksissa on ollut aiheuttajana 25-vuotias tai nuorempi kuljettaja 21 tapauksessa. Alkoholionnettomuuksiksi näistä on arvioitu seitsemän.

Alkoholin kulutus on lähtenyt kuluvana vuonna aiempaa selvempään kasvuun. Merkittävää on, että kasvu painottuu erityisesti väkeviin alkoholijuomiin. Äskettäin on myös selvitetty eräissä kaupungeissa nuorten alkoholin käyttöä ja erityisesti sitä, onko nuorten juomatottumuksissa tapahtunut siirtymistä miedoista väkeviin juomiin. Tehtyjen havaintojen perusteella näyttää siltä, että nuorison alkoholinkäyttötavat vaihtelevat suuresti eri kaupungeissa.

Tässä vaiheessa on asiantuntijoiden mukaan vielä mahdotonta arvioida, onko alkoholikulutuksen kasvu ja alkoholista johtuvien käyttäytymistapojen muutos pysyvää vai onko kyse kuluvan vuoden maaliskuun alussa voimaan tulleen veronalennuksen aiheuttamasta kasvupiikistä. Todellinen tilannearvio on tältä osin tehtävissä vasta aikaisintaan kesän jälkeen. Poliisin toimintakentässä on joka tapauksessa tapahtunut vuoden ensimmäisen kolmanneksen aikana muutoksia, joilla todennäköisesti on yhteyttä alkoholikulutuksen kasvuun. Valiokunta toteaa selvyyden vuoksi, että rikollisuuteen vaikuttavat myös monet muut seikat kuin alkoholin käyttö ja että liiallisen alkoholin käytön taustalla on erilaisia vaikuttavia tekijöitä, muun muassa sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ongelmia.

Eduskunnan lausumat

Valiokunta katsoo, että seuraavien eduskunnan lausumien johdosta suoritettavat toimenpiteet ovat riittäviä tai lausumat ovat käyneet muutoin tarpeettomiksi:

— *Julkisuus ja salassapitolainsäädäntö*

HaVL 16/2004 vp — K 1/2004 vp

- HE 30/1998 vp (s. 122)
Poliisiammattikorkeakoulun toiminta
- HE 260/1996 vp (s. 133)
Rajamiesten koulutus sekä poliisi-, tulli- ja rajavartioviranomaisten yhteistoiminta
- HE 42/1998 vp (s. 134)
Ulkomaalaispolitiikka
Ulkomaalaislain uudistaminen
- HE 50/1998 vp (s. 135)
Vähemmistövaltuutetun virkanimike ja toimenkuva

HE 39/2001 vp (s. 250)

Muut hallintovaliokunnan myötävaikutuksella syntyneet lausumat ovat edelleen tarpeellisia.

Lausunto

Lausuntonaan hallintovaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 17 päivänä kesäkuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Matti Väistö /kesk
vpj. Veijo Puhjo /vas
jäs. Sirpa Asko-Seljavaara /kok
Lasse Hautala /kesk
Hannu Hoskonen /kesk
Esko Kurvinen /kok

Lauri Kähkönen /sd
Juha Rehula /kesk
Satu Taiveaho /sd
Tapani Tölli /kesk
Ahti Vielma /kok
Tuula Väättäinen /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto.